

מאמר מקורי

”שום מחשבה על הנזק שהם עושים לענף שלהם”: התפתחות העיסוק העיתונאי והשיח המקצועי בעיתונות הספורט 1949-2013

חיים חגי*

תקציר

המחקר מעוגן במסורת המחקרית המבקשת לבחון את שאלת התמקצעות העיסוק העיתונאי. מטרת המחקר היא לבחון את השינויים שחלו במאפייני הקהילה העיתונאית ובתפיסת העיסוק העיתונאי בשדה עיתונות הספורט בין השנים 1949-2013. לשם כך בוצע ניתוח תוכן דיאכרוני בארבעה אשכולות עיתונאיים לשיח העיתונאי הרפלקסיבי, כפי שבא לידי ביטוי בידיעות שסיקרו את משחקי נבחרת ישראל בכדורגל. הממצאים מלמדים שניתן לזהות בשיח הספורט התאמה בין השינויים שחלו במאפייני הכותבים לבין שיח הגבולות, שניהלה הקהילה כדי להגדיר את עצמה. מרגע שהתגבשה קהילה מקצועית שזכתה להגמוניה לא מאותגרת בשדה, ההתייחסות הרפלקסיבית טשטשה את הגבולות הפנימיים בקהילה והדגישה את הגבולות החיצוניים בינם לבין ההדיוטות, כדי להדגיש את המומחיות העיתונאית. בשנות ה-90, כשהופיעו איומים חיצוניים מצד ספורטאים וכתבי טלוויזיה ורשת על ההגמוניה של עיתונאי הספורט, ביקשו העיתונאים ליישם ערכים מקצועיים הקשורים לפרדיגמה האובייקטיבית. כך הם שירטטו את גבולותיה פנימיים של הקהילה המקצועית ושימרו את תחום השיפוט שלהם.

מבוא

חלק לא מבוטל מהשאלות המחקריות הנוגעות לשינויים בשדה העיתונות בעידן הנוכחי עוסקות בנושאים של סמכות ומקצועיות: מהי המומחיות העיתונאית? מהי סמכותו של עיתונאי לספר את הסיפור? והאם השתנתה תפיסת האתיקה העיתונאית בעידן הדיגיטלי? לפיכך, מטרת המחקר הנוכחי היא להציע בחינה דיאכרונית של השינויים במאפייני הקהילה העיתונאית ובתפיסת העיסוק העיתונאי בשדה עיתונות הספורט, כפי שבאו לידי ביטוי בשיח העיתונאי במדורי הספורט בין השנים 1949-2013. הדיון בתפיסת העיסוק העיתונאי חשוב בעידן הנוכחי, משום שנדמה שאין עדיין תשובה בהירה לשאלה מהי עיתונות ומיהו עיתונאי (Carlson, 2015). בעידן הדיגיטלי לא ניתן עוד להסתפק בהגדרה פונקציונלית לעיסוק העיתונאי וכל דיון בו חייב להתייחס אליו כפרקטיקה תרבותית דינמית הנטועה בהקשרים חברתיים משתנים. לפיכך, בחינה דיאכרונית של מאפייני הדיון עשויה לשפוך אור על השינויים שחלו באופן שבו הקהילה העיתונאית הגדירה את גבולותיה המקצועיים לאורך השנים.

---

* ד"ר חיים חגי (haimhagay@mx.kinneret.ac.il), המכללה האקדמית כנרת והמכללה האקדמית

נתניה.

תשתית תיאורטית

הדיון הסוציולוגי בשאלת ההתמקצעות הציג עד לשנות ה-70 תפיסה מוסדית לפיה הגדרת עיסוק כמקצוע מחייבת עמידה ברשימת אמות מידה מקצועיות. רשימת אמות המידה כללה מאפיינים כמו: השכלה רשמית, איגוד מקצועי, כללים אתיים, רישוי והכרה חברתית (Schudson & Anderson, 2009; Zelizer, 1993). אולם החל משנות ה-70, בעיקר בזכות מחקרה של צרפתי-לרסון (Sarfatti-Larson, 1979), עברה הגישה הסוציולוגית לשאלת ההתמקצעות מהפך מגישה פונקציונלית, השואלת "האם העיסוק הוא מקצוע?", לגישה וובריאנית, המתמקדת בשאלות של סטטוס וסמכות והשואלת: מהם התנאים בהם מנסים בעלי עיסוק מסוים להפוך אותו למקצוע? צרפתי-לרסון טענה שתהליך ההתמקצעות לא מערב יישום של אמות מידה ברורות, אלא ניסיון קיבוצי של שחקנים חברתיים לתרגם ציר אחד של משאבים (ידע או מיומנות) לציר אחר (רווח כלכלי). אבוט (Abbott, 1988) הרחיב את טענתה וסבר שהדגש בחקר תהליך ההתמקצעות לא צריך להתמקד במימד הכלכלי, משום שהסטטוס המקצועי מערב גם כוח פוליטי, סטטוס חברתי וסמכות תרבותית. לפיכך, המחקר צריך לבחון את האופן בו נוצר תחום שיפוט, הנתפס כשייך באופן בלעדי לבעלי המקצוע.

המאבק על הגדרת תחום שיפוט הוא מאבק העוסק בהגדרת גבולות הקהילה המקצועית. גבולות חברתיים הם מערכות סיווג המאפשרות ליחידים או לארגונים לייצר הבחנות והיררכיות פוליטיות, תרבותיות או חברתיות, המאשררות את מיקומם החברתי (Davidson, 2013). בהקשר המקצועי שרטוט הגבולות מאפשר לחברים בקבוצה המקצועית להגדיר את ההכשרה הנדרשת ואת גוף הידע ההכרחי לעוסקים במקצוע; וכך להשיג שליטה חברתית ואידיאולוגית על התחום (Sarfatti-Larson, 1979). לעבודת הגבולות בהקשר המקצועי שלושה תפקידים: ראשית, היא מאפשרת לחברי המקצוע להרחיב את סמכותם לתחומים המשתייכים למקצועות אחרים; שנית, היא מאפשרת להם להשיג מונופול על הסמכות ועל המשאבים, וכך להגדיר את מי שאינם משתייכים למקצוע כחובבנים; שלישית, היא מאפשרת להם להגן על האוטונומיה המקצועית שלהם ולהגדיר את הסוטים מהנורמות המקצועיות (Gieryn, 1999).

תהליך ההתמקצעות בשדה העיתונות

בספרות המחקרית על אודות שאלת ההתמקצעות העיסוק העיתונאי ניתן לזהות שני אשכולות מחקר עיקריים: התפיסה המוסדית והתפיסה התרבותית (Schudson & Anderson, 2009). התפיסה המוסדית בוחנת מאפיינים אובייקטיביים של השדה תוך ניסיון להבין עד כמה עומדים העוסקים במקצוע בתנאי הסף של "מקצוענות". לפיכך, נבחנות אמות מידה כמו: השכלה, תנאי העסקה ומחויבות לאתיקה מקצועית (Weaver & Williant, 2012). הגישה התרבותית, לעומת זאת, בוחנת את מאפייני השיח, המקנים לעיסוק העיתונאי את הסטטוס המקצועי ואת הסמכות לעסוק בתיווך המציאות. הדגש בגישה התרבותית הוא על השיח הקהילתי הפנים מקצועי ממנו לומדים העיתונאים כיצד עליהם לפעול. זליזר (Zelizer, 1992) נקטה במושג קהילה פרשנית – קבוצה המאוגדת באמצעות פרשנות משותפת למציאות – כדי לתאר את הקהילה העיתונאית. תפיסת הקהילה העיתונאית כקהילה פרשנית מדגישה את המימדים הרטוריים ומאפשרת לבחון כיצד מכוון השיח העיתונאי הרפלקסיבי – על אודות אירועי מפתח, ערכים, נרטיבים ופרקטיקות ראויים – את הקהילה

המקצועית (Zelizer, 1993). החשיבות של המאבק על הגבולות הסמליים נובעת מהעובדה שיש לו השלכות ממשיות על העוסקים בעיתונות (Carlson, 2015). אלו הזוכים לתוית 'עיתונאים' נהנים מגישה למקורות ולקהל, ממימון והגנה משפטית, ולפיכך הדיון בשיח הגבולות חשוב להבנת השדה.

שדסון ואנדרסון (Schudson & Anderson, 2009) טענו שהמאבק סביב שאלת המקצועיות הוא מאבק על הגמוניה בין קבוצות מתחרות, העוסק בעיקר בהגדרת השאלה מיהו עיתונאי. הדינמיקה המאפיינת את המאבק בין העיתונאים היא טשטוש ההבדלים בין קבוצות, הנתפסות על ידי הקבוצות ההגמוניות כשייכות לקהילה העיתונאית, ובמקביל שרטוט חד של הגבולות בין קבוצות החוץ וקבוצות הפנים ביחס לקריטריונים כמו נורמות וכללים אתיים, הסמכות לספר את הסיפור והטענה למומחיות. כך נעשה שימוש בעבודת גבולות, בין השאר, כדי לייצר הבחנה סמלית בין עיתונאים, המשתייכים לזרם המרכזי, לבין עיתונות טבלואידית וצלמי הפראצי (Bishop, 1999); בין עיתונאים לבין אנשי בידור (Bishop, 2004); ובין ההתנהלות העיתונאית, המצייתת לנורמות המקצועיות, לבין זו הסוטה ממנה (Hindman, 2005).

שרטוט הגבולות בא לידי ביטוי באופן הברור ביותר במקרים של אנומליות, המכונים במחקרי עיתונות "משברים פרדיגמטיים" (Meyers, 2011). במקרים אלו תפיסת העולם השלטת בשדה העיתונות נסדקת בשל חריגה, של יחיד או ארגון, מהנורמות המאפיינות את התרבות המקצועית. במקרים אלו, הזרם המרכזי של הקהילה העיתונאית, החרד שהאירוע יפגע בסמכות המקצועית ובתחום השיפוט שלו, מבצע "תיקון פרדיגמטי", לכאורה, באמצעות גינוי החריגות ושרטוט הגבול בין הקהילה הנורמטיבית לבין אלו הסוטים ממנה (Berkowitz, 2000). מחקרים שבחנו משברים פרדיגמטיים התמקדו לרוב באירועי משבר מרכזיים ונקודתיים בהיסטוריה של המדיה (לדוגמה, האזנות לא חוקיות לטלפונים, שהובילו לסגירתו של הטבלואיד הבריטי Carlson & J News of the World (Berkowitz, 2014)). אולם, במחקר הנוכחי נבחן דווקא הסיקור השגרתי כדי לעמוד על האופן שבו הפרדיגמה השלטת מתוחזקת בשגרה. ליביו (Livio, 2005) הבחין בין תיקון פרדיגמטי (Repair Paradigm), שבו מתמקד השיח העיתונאי בערכים קונצנזואליים המאוימים על ידי חברי הקהילה הסוטים מהנורמות המקצועיות, לבין תחזוקה פרדיגמטית (Paradigm Maintenance), המתמקדת בערכים פחות מוסכמים, שהדיון לגביהם נמשך. ממצאיו מלמדים שדווקא לתחזוקה הפרדיגמטית יש פוטנציאל להציג התנגדות לפרדיגמה השלטת.

אחת מאמות המידה המרכזיות באמצעותן שורטוט הגבול בשדה העיתונות האמריקאי בין הזרם המרכזי לבין עיתונות 'לא מקצועית' קשור באידיאל האובייקטיביות, הנתפס כערך מרכזי בפרדיגמה העיתונאית ההגמונית (Schudson, 1978; Berkowitz, 2000). האלין ומנסיני (Hallin & Mancini, 2004), לעומת זאת, טענו שמקצוענות בשדה העיתונות לא קשורה בהכרח לאובייקטיביות, אלא דווקא לשליטה בתהליך העבודה העיתונאית, לקיומן של נורמות מקצועיות לאו דווקא אובייקטיביות ולתפיסה של שירות ציבורי ואוטונומיה מקצועית. לפיכך, במחקר הנוכחי לצד בחינת שאלת האובייקטיביות, אנסה לבחון האם ערכים נוספים מציתים דיונים פנים קהילתיים רפלקסיביים על אודות הפרדיגמה השלטת. ליביו (Livio, 2005) מצא שדיונים שכאלה עשויים לכלול

התייחסות לערכים עיתונאיים כגון: דיוק, נאמנות לאמת, הוגנות, חסיון מקורות, הימנעות מניגוד עניינים, פרטיות, אחריות חברתית, גזענות, עמידות בפני לחצים פוליטיים ופטריוטיות.

היבט נוסף הקשור להגדרת הקהילה המקצועית נוגע בשאלת הסמכות. הסמכות העיתונאית מבוססת על אמון הצרכנים ביכולתה של העיתונות למלא את תפקידיה ולתאר את האירוע באופן הנתפס כמהימן (Carlson, 2007; Karlsson, 2011). כיצד מובנית הסמכות העיתונאית? ברמה הראשונה, המיידית, הסמכות העיתונאית מבוססת על נוכחותו הבלתי אמצעית של העיתונאי באירוע המסוקר ועל תפיסת תהליך העדות כאותנטי (Zelizer, 1992). ברמה שנייה מבקשים העיתונאים להציג סמכות על בסיס ניסיונם והידע שצברו בתחום הסיקור. אולם, בעוד שבעידן האנלוגי של תקשורת חד-כיוונית הסמכות התבססה על אמון של הצרכנים ביושרה העיתונאית, בשנים האחרונות ניתן לזהות ירידה חדה באמון הציבור במוסדות התקשורת במגוון מדינות (Hanitzsch, Van Dalen, & Steindl, 2018). לפיכך, נדרש מרכיב נוסף של שקיפות, שתחשוף את תהליכי העבודה העיתונאיים כדי לשמר את רמת האמון הציבורי בעבודה העיתונאית (Singer, 2007).

זרם מחקרי נוסף בחן את שאלת הסמכות העיתונאית מתוך הנחה שהעיסוק העיתונאי טומן בחובו מומחיות מסוימת (Reich, 2012). גם אם העיסוק העיתונאי כנראה לא עומד באמות מידה של מקצוע מובחן על פי גישת המאפיינים, מחקרים בזרם זה מניחים שהוא דורש מומחיות אמיתית, ואיננו מבוסס רק על תחימה רטורית של גבולות שיפוט (Reese, Rutigliano, Hyun, & Jeong, 2007). מהי, אם כן, המומחיות העיתונאית? רייך (Reich, 2012) טען שעיתונאים מפתחים מומחיות אינטראקציונית דו-קוטבית: עם מקורותיהם מחד גיסא, ועם קהלם מאידך גיסא. מומחיות זו מבוססת על הבנה של השיח ועולם המושגים בתחום מסוים באמצעות חיברות לשונית בשדה, אבל חסרה הבנה ממשית בפרקטיקה. בשדה העיתונות ניתן לחלק את המומחיות האינטראקציונית לקטגוריות שונות: עיתונאים מכווני מקורות (עיתונאי ה'ביט' והתחקירים), עיתונאים מכווני קהל (עורכים בעיקר), עיתונאים הממוקמים גבוה גם בציר המקורות וגם בציר הקהל (פרשנים וכתבי מגזין), וכאלה המסייעים מאחורי הקלעים בדיאלוג עם המקורות (תחקירנים, לדוגמה). במחקר הנוכחי אבקש לבחון האם עיתונאי ספורט הם רק "אוהדים עם מכוונות כתיבה", כפי שנטען כלפיהם בספרות האקדמית (Rowe, 2005), או שהם משרטטים גבול ברור בינם לבין ההדיוטות תוך הצגה של מומחיות בשדה הספורט.

התפתחות עיתונות הספורט בישראל

ידיעות שעסקו בסיקור אירועי ספורט הופיעו באופן לא סדיר ולקוני בעיתוני תקופת הישוב עוד לפני מלחמת העולם הראשונה, אולם מדורי הספורט החלו להופיע רק באמצע שנות ה-20 (גלילי וקאופמן, 2013). קאופמן וגלילי (Kaufman & Galily, 2007), שבחנו את העיתונות העברית בתקופת המנדט, טענו שידיעות הספורט הופיעו לרוב באיחור, מוקמו באופן אקראי בשולי עמודי החדשות והיו קצרות ולא ממוקדות. בנוגע לתוכן הידיעות נמצא שאלו התמקדו במשחקי כדורגל מקומיים, הציגו בעיקר את תוצאות המשחקים ומיקום ההתרחשות ופעמים רבות חסרו מידע רלוונטי. אף לאחר שהופיעו מדורי הספורט, פרסומם לא היה סדיר. הם הכילו לרוב לא יותר משני טורים ורוב ידיעות הספורט המשיכו להופיע באופן אקראי ולא במסגרת המדור. גם לאחר קום המדינה ועד שנות ה-60 "בכל פעם

שהמצב הפוליטי או הביטחוני היה מתוח, מדורי הספורט היו הראשונים שצומצמו" (פז, 2002, עמ' 348).

ביחס לתוכן מדור הספורט טענו קאופמן וגלילי (2007) כי בתקופת המנדט קשה היה להבחין בין ידיעות, דעות ומודעות; ואגודות הספורט עשו שימוש במדורי הספורט לצרכיהן. מעבר לזה, עורכי מדורי הספורט היו פעמים רבות חברי אגודות הספורט; כך שהגבול בין שדה הספורט ושדה העיתונות טושטש. מאיר בניהו, לדוגמה, שערך את מדור הספורט של **הארץ** בסוף שנות ה-20, היה חבר מרכז "הפועל". לפיכך, נשאו מדורי הספורט "אופי פוליטי מובהק ושיקפו את דעתו של עורך המדור" (שם, עמ' 37).

ניסיונות להוציא לאור עיתוני ספורט (להבדיל ממדורי ספורט) נערכו כבר בשנות ה-30, אולם הוצאתם הייתה לא סדירה ונעשתה בעיקר על ידי ארגוני הספורט ולא על ידי ארגונים עיתונאיים; כך ששוב הגבול בין שדה העיתונות ושדה הספורט טושטש. מרכז "הפועל", לדוגמה, הוציא לאור כבר ב-1927 ביטאון ספורט בשם **עזנו**, אולם הוא לא עסק כמעט בדיווחי ספורט והתמקד במאמרים "אידיאולוגיים עמוסי פרשנות אוהדת לעצם קיומו של ספורט הפועלים" (פז, 2002, עמ' 350).

כספי ולימור (1992) טענו שעיתונות הספורט היוותה במשך זמן רב שדה מאבק בין היומונים הגדולים ליזמים פרטיים, שניסו לכבוש לעצמם פלח שוק בתקשורת הכתובה. המבוסס שבעיתוני הספורט היה **חדשות הספורט**, שראה אור לראשונה באוקטובר 1954. אולם הוא נסגר באמצע שנות ה-80, כשהחליטו היומונים הגדולים להרחיב באורח משמעותי את מדורי הספורט שלהם. את השינוי, שחל בגישתם של היומונים למדורי הספורט, מקובל ליחס להופעתו של העיתון **חדשות** ב-1984. **חדשות** לא היה עיתון ספורט, אולם מדור הספורט שלו תפס לעתים כשליש מהיקפו (פז, 2002). מעבר לשינוי הכמותי, **חדשות** הביא עמו גישה חדשה למדורי הספורט, שכללה "שימוש רב בצבע, בכותרות צעקניות, ובטכניקות כתיבה חדשות" (כספי ולימור, 1992, עמ' 82). גישה זו אומצה במהרה גם על ידי שני היומונים הגדולים, **מעריב** ו**ידיעות אחרונות**, שמדורי הספורט שלהם נעשו מרובי תמונות, ריאיונות, טורים אישיים ועוד (פז, שם).

שאלות המחקר

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את התפתחות השיח המקצועי בעיתונות הספורט מאז קום המדינה. הניתוח ניסה לשלב בין הגישות התיאורטיות לשאלת המקצועיות, שהוצגו בפרק התשתית התיאורטית. שאלות המחקר שהנחו את תהליך הניתוח היו:

1. מאפייני הקהילה: מיהם מספרי הסיפור העיתונאי?
2. שיח הגבולות: כיצד מתוארת הקהילה העיתונאית? מהם הגבולות החיצוניים והפנימיים שמשרטטים העיתונאיים בשיח המקצועי?
3. בהמשך לרייך (2012), נבחנה שאלת המומחיות העיתונאית: כיצד שורטטו הגבולות בין הקהילה העיתונאית לבין הממסד הספורטיבי (קוטב המקורות) וקהל האוהדים (קוטב הצרכנים)?
4. מהם הערכים, הנורמות והפרקטיקות עליהם נאבקים העיתונאים מעל גבי העיתון?

- א. אובייקטיביות: מהו היחס לערכים עיתונאים מסורתיים כדוגמת אובייקטיביות ועובדתיות?
 ב. סמכות: על מה מבוססת הסמכות העיתונאית לספר את הסיפור?

שיטת המחקר

המדגם

המחקר אימץ את המלצתו של ליביו (Livio, 2005) לבחון דווקא את השיח העיתונאי השגרתי כדי לעמוד על האופן שבו מתחזקת הפרדיגמה השלטת בשדה העיתונות, ולא להתמקד בבחינת המשברים הפרדיגמטיים. לכן, נבחנה התפתחות השיח המקצועי במדורי הספורט של עיתונות הדפוס בין השנים 1949-2013. הבחירה לנתח סיקור של התמודדות לאומית בשדה הספורט מאפשרת לנתח מדגם, המדגיש את המתח המתקיים בין הפרדיגמה המקצועית הדוגלת באובייקטיביות ונייטרליות לבין הרגש הפטריוטי של העיתונאים החברים בקהילה הלאומית (Zandberg & Neiger, 2005). הבחירה במקרה הקיצוני נשענה על ההנחה שהסיקור העיתונאי של אירועי ספורט לאומיים רווי בלאומנות (Bernstein, 2007). ולפיכך, אם יתברר שעיתונאי הספורט מנהלים שיח רפלקסיבי על אודות הפרדיגמה האובייקטיבית גם במקרה של סיקור הנבחרת, המדגיש את המתח בין האתוס האובייקטיבי לבין השייכות הלאומית של העיתונאים, הרי שיהיה בכך כדי ללמד על קיומו של הזרם האובייקטיבי בשדה עיתונות הספורט. אירועי הספורט הלאומיים זוכים גם לערך חדשותי גבוה ולעניין רב מצד קהל האוהדים, למרות שבשנים האחרונות האהדה לנבחרות הלאומיות נמצאת בדעיכה (Tamir, 2014).

המחקר התבסס על ניתוח כתבות העוסקות בנבחרת ישראל בכדורגל בעיתונות העברית מקום המדינה ועד 2013. הבחירה לדגום תחרויות כדורגל נבעה מהעובדה שזהו ענף הספורט המסוקר ביותר בעיתונות הספורט הישראלית מראשיתה (ויינגרטן, 2003; Kaufman & Galily, 2007). צמצום אוכלוסיית המחקר מ-37 טורנירים בהם השתתפה הנבחרת בפרק הזמן הזה לתשעה נעשה תוך מחשבה על החשיבות הספורטיבית של האירועים (הצלחות וכשלונות יוצאי דופן), על מידת העניין שעוררו המשחקים כפי שהשתקף בהיקף הסיקור (בעיקר בעשורים הראשונים) ובניסיון לכלול טורניר אחד לפחות מכל עשור. כך נדגמו כל המשחקים שהתקיימו במסגרת הטורנירים בשנים: 1949, 1956, 1964, 1969-1970, 1976, 1985-1986, 1999, 2007 ו-2013. ביחס לכל משחק במסגרות השונות נדגמו כל הכתבות הרלוונטיות במדורי הספורט ובעמודי החדשות, בסוף השבוע שלפני המשחק ומיום לפני המשחק ועד ליום שאחריו. בכל אחת מנקודות הזמן נבחנו עיתונים מארבעה אשכולות שונים:

1. עיתונות פופולארית: **מעריב** נבחן עד לסוף שנות ה-70 ו**ידיעות אחרונות** החליף אותו משנות ה-80 בשל השינוי בתפוצתם.
2. עיתונות עלילית: **הארץ** נבחר בשל היותו העיתון הפרטי בעל "המעמד היוקרתי ביותר בישראל" (כספי ולימור, 1992, עמ' 55).
3. עיתונות ספורט ייעודית: נבחנו העיתונים **חדשות הספורט** עד לשנות ה-90 ו**שם המשחק משנת ה-90**.
4. עיתונות "אחרת": נבחנו עיתונים העשויים להציג קול שונה מן השיח המרכזי בשדה הספורט. עד לשנות ה-80 סיפק את נקודת המבט האחרת **קול העם**, בשנות ה-80 מילא את התפקיד הזה **חדשות** ובשנות ה-90 סיפק את נקודת המבט האחרת המקומון התל אביבי **העיר**.

כלי המחקר

ניתוח הכתבות התבסס על עקרונות המחקר האיכותני (שקדי, 2003). בשלב הראשון של הניתוח זוהו בקורפוס המחקר כל הטקסטים, שהתייחסו למאפייני קהילת העיתונאים, לסמכות ולמומחיות העיתונאית ולשיח הגבולות, שניהלו העיתונאים בכל אחת מהתקופות שנבחנו. בשלב השני בוצע ניתוח נושאי שנועד לחלץ מתוך הטקסטים דפוסים חוזרים בכל אחת מהתמות שצוינו לעיל. קורפוס המחקר נותח באמצעות תוכנת ניתוח נתונים איכותניים (Atlas.ti).

ממצאים

את פרק הזמן שנבחן ניתן לחלק לשש תקופות, המובחנות ביניהן בהרכב הכתבים ובמאפייני השיח המקצועי שהתקיים בהם.

התקופה הראשונה: שנות ה-40

קאופמן וגילי (Kaufman & Galily, 2007) הצביעו על החשיבות הנמוכה לה זכה סיקור הספורט לפני קום המדינה. תפיסת שדה הספורט בעיני העורכים לא השתנתה לאחר קום המדינה. בשנים הראשונות למדינה סיקור אירועי הספורט בעיתונות היומית היה מצומצם בהיקפו וידיעות ספורט לא הופיעו באופן סדיר (פז, 2002). עם זאת, סיקור המשחקים הבין-לאומיים בהם השתתפה הנבחרת הישראלית זכה למקום נרחב באופן יחסי והגיע לעמודי החדשות. מחקרים קודמים (לימור, תמיר ושיפמן, 2013; פז, 2002; קאופמן, 1997) הצביעו על האופי הפוליטי של מדורי הספורט בתקופת המנדט ולאחר קום המדינה, אולם ביחס לסיקור משחקי הנבחרת הלאומית לא נמצא קשר בין השיח הפוליטי של העורכים והטקסטים במדורי הספורט.

מי נבחר לסקר את משחקי הנבחרת בתקופה זו? את עיקר הטקסטים בתקופה זו כתבו עיתונאים, שספורט היה נושא הסיקור היחידי שלהם. אולם, דווקא קבוצה זו מלמדת שבתקופה זו לא ניתן לזהות קהילת עיתונאי ספורט מובחנת, משום שהגבול בין העיסוק העיתונאי ותפקידי ניהול בשדה הספורט טושטש. בן ציון פט, לדוגמה, שכתב בהארץ ב-1949, היה במקביל מראשי תנועת "מכבי" וב-1954 התמנה ליו"ר משותף של ההתאחדות לכדורגל (פז, 2002). כך ניתן להניח שהריחוק, המקובל באמות המידה של ימינו בין העיתונאי המסקר לבין מושאי הסיקור שלו, לא היה קיים בתקופה זו.

עיתונאי הספורט בתקופה זו לא תפסו את אידיאל האובייקטיביות כערך מקצועי חשוב. ההתייחסות לנבחרת בגוף ראשון רבים אפיינה את הכתיבה בכל ידיעות הספורט שלא נכתבו על ידי סוכנויות הידיעות. כך, לדוגמה, נכתב בהארץ: "דבר ברור וידוע הוא שהנבחרת שלנו אינה יכולה לעמוד בנסיון כלפי קבוצה בעלת נסיון רב [...] ואין לדרוש הרבה מן הנבחרת שלנו" (פת, 1949).

הסמכות העיתונאית לתווך את האירועים לקוראים התבססה בתקופה זו בעיקר על נוכחותם באירועי הספורט והצגת העדות. בהיעדר שידורי רדיו וטלוויזיה, העיתונאים היו המתווכים היחידים של אירועי הספורט לציבור האוהדים ולפיכך חשו חובה להציג תיאור מפורט של ההתמודדות. לא נמצאה

בקרפוס המחקרי כל התייחסות רפלקסיבית לקהילה העיתונאית או שיח רפלקסיבי על אודות ערכים ונורמות עיתונאיות. כלומר, הידיעות התייחסו לאירועי הספורט בלבד.

התקופה השנייה: שנות ה-50

השינוי המשמעותי בתקופה זו נוגע להופעתו של עיתון ספורט יומי, **חדשות הספורט**, שהוקדש לסיקור אירועי ספורט בלבד. תמיר וגלילי (Tamir & Galily, 2011) הצביעו על הופעתו כשלב ההתמסדות של עיתונות הספורט הישראלית. מדור ספורט ייעודי החל להתפרסם גם בעיתונות היומית, למעט **קול העם**, כמעט בכל יום א'. נראה שסיקור הספורט הפך סדיר והתרחב בהיקפו.

מי היו הכותבים של ידיעות הספורט? הקבוצה הראשונה של הכותבים כללה בעיקר כתבים פוליטיים, שלא סיקרו ספורט באורח שגרת. העובדה, שהאפשרות לסקר את האירועים הבין-לאומיים נמנעה ממי שעסקו בסיקור ספורט באופן קבוע, מלמדת על מעמדם הנמוך של עיתונאי ספורט בהיררכיה של שדה העיתונות ועל תפיסת שדה הספורט כתחום סיקור שלא דורש מומחיות מיוחדת. עם זאת, ניתן לזהות בתקופה זו ניצנים של קהילה מקצועית חדשה של עיתונאים, שספורט היה מושא הסיקור היחיד שלהם והם לא כיהנו במקביל כבעלי תפקיד בממסד הספורטיבי. הדמויות המרכזיות בקהילת עיתונאי הספורט המתפתחת כתבו בעיקר בעבור **חדשות הספורט** במקביל לכתבתם בעיתונים היומיים.

חדשות הספורט הוקם על ידי שבעה עיתונאי ספורט ב-1954 והציע "עיתונות עצמאית, בלתי תלויה ואובייקטיבית" (לימור, תמיר ושיפמן, 2013, עמ' 100). גם במדגם שנבחן במחקר הנוכחי **חדשות הספורט** היה העיתון היחיד ששירטט באופן בהיר את הגבול שבין עיתונאי ספורט לכתבים לא מקצועיים. כך, לדוגמה, ערב משחקה של הנבחרת הישראלית מול נבחרת ברית המועצות העניק העיתון במה לקולות שונים, משדה הספורט ועד קציני צה"ל, אולם הבהיר במפורש שאלו לא מייצגים את העמדה העיתונאית: "שלוש הרשימות מתפרסמות על יסוד חופש הוויכוח ואינן משקפות את דעת המערכת" ("אחרי מוסקבה", 1956).

ערך האובייקטיביות לא תפס מקום מרכזי בשיח הספורט גם בתקופה זו, והכתבים אימצו פרדיגמה פטריוטית שבאה לידי ביטוי באופן האוחד והלא ביקורתי שהם נקטו בסיקור המשחקים. כך תיאר סופר **מעריב** את המשחק מול ברית המועצות: "וכאשר הוד חזר למגרש שמחנו והתרגשותנו לא ידעה גבול. זרקנו את הכובע לאוויר והוא איננו עוד. אמרנו יהיה הכובע כפרה [...] והיינו מאושרים כמו שלא היינו מעולם" (גלעדי, 1956). מאירס (Meyers, 2005) ודוידזון (Davidson, 2013) טענו שעיתונאים ישראלים בשנות ה-50 וה-60 היו מחוייבים לפרויקט הציוני, אולם, במקביל, התיימרו להציג עמדה עצמאית וביקורתית. אבל עיתונאי הספורט בתקופה זו לא הקנו חשיבות לערכים מקצועיים כמו נייטרליות וביקורתיות.

הסמכות של כתבי העיתונות היומית התבססה רק על נוכחותם באירוע והצגת עדות על שהתרחש בו, תוך התמקדות באירועים הלא ספורטיביים שהתלוו למפגש. הם תפסו את עצמם כחלק מקהל האוהדים הפטריוטי ומיעטו בהצגת עמדות מומחים משדה הספורט. כתבי **חדשות הספורט**, לעומת זאת, הציגו את עצמם כבעלי ניסיון בשדה הספורט וחבור קרוב למקורות בעלי ידע ספורטיבי. וכך

הם שירטטו באופן חד את הגבול בינם לבין קהל האוהדים ההדיוט. כך, למשל, נטען כי "לנו נדמה שאותו חלק ארי בישוב שהפך לפתע לאוהד כדורגל מושבע תוך שבוע בלבד, רואה את המשחק של היום באור שונה [...] ולכן באנו להזהיר את אותו ציבור אדיר, שהצטרף אלינו ביום זה כי לא נוכל לטשטש את ההפרש העצום של רמת הכדורגל בין שתי הנבחרות" ("נא לא להגזים", 1956). הגבול המשורטט כאן הולם את המודל שהציג דוידזון (Davidson, 2013) לפיו בשלב הראשון של צמיחת סוגה עיתונאית חדשה משרטטים העיתונאים גבולות מגבילים, המבהירים שהבנה בתחום מצריכה ידע ושהתחום אינו פתוח להדיוטות. כך הם מספקים לגיטימציה הדדית למוסד התקשורתי ולמוסד המסוקר.

התקופה השלישית: שנות ה-70-60

בתקופה זו התרחבו העיתונאים באופן משמעותי והיקף העיסוק בספורט גדל בהתאמה. עיתונאי הספורט הפכו למסקרים הבלעדיים של האירועים בכל האשכולות העיתונאיים שנבחנו. התכונות שאפיינו את המספרים בתקופה הקודמת – היותם יהודים, גברים ופטריטיים – חוזרות ומתקיימות גם בתקופה זו, כך שהקהילה המשיכה להיות הומוגנית במאפייניה.

עיתונאי הספורט בתקופה זו המשיכו לאמץ פרדיגמה פטריטית ותפסו את עצמם כמהווים חלק בלתי נפרד של המשלחת הישראלית ולא כמבקרים חיצוניים המסקרים את קורותיה. כך, לדוגמה, כתב יזהר ברנר ב**חדשות הספורט**: "זאת הייתה משלחת שהפכה למשפחה אחת – כדורגלנים, מאמן, מלווים ועיתונאים – שכולם היו שותפים לקריאת הקרב: כולם בעד אחד - אחד בעד כולם" (1976). האופן שבו תפסו את עצמם העיתונאים כחלק מהממסד קשור גם לאופן, שבו הם סינרגו עליו מפני ביקורת שהגיעה מצד הקהל: "יש לטכס עצה מה לעשות על מנת לחנך את הקהל ולהקנות לו תודעה ספורטיבית. אחרת ניהפך לצופים לבאנטיינים בלבד" (אלכסנדרוני, 1964). ציטוט זה ממחיש כיצד עיתונאי הספורט בתקופה זו תפסו את שדה הספורט כסמן של נאורות אירופית ואת עצמם כמי שאמונים על חינוך הקהל.

הסמכות העיתונאית בתקופה זו נשענה עדיין על תפיסת העדות ועל הניסיון של כתבי הספורט בסיקור אירועי ספורט. אולם, לראשונה, כתבי הספורט ביומונים הציגו גם טענה למומחיות עצמאית המאפשרת להם לחזות את תוצאות אירועי הספורט ("הניחוש של ארזי מדויק ב-75 אחוז..." [1956]). היבט נוסף של הבניית הסמכות נוגע להצגת העיתונאים הישראלים כחלק מקהילה מקצועית בין-לאומית: "חברים למקצוע מאירופה הרואים כדורגל יותר טוב מאתנו בכל ימות השנה, משתמשים במלים חריפות מאד להגדרת מה שראינו במשחק הפתיחה" (בן אברהם, 1970).

זליזר (Zelizer, 1992) טענה שבסוף שנות ה-50 בארצות הברית נטו עיתונאי הדפוס לזלזל בכתבי הטלוויזיה. אולם בהקשר הישראלי כתבי העיתונות המודפסת לא תפסו בשנות ה-70 את הטלוויזיה, שהייתה בחיתוליה, כגורם מאיים וכתבי הטלוויזיה הוגדרו בטקסטים העיתונאיים כ"שליחים" ולא עמיתים. כתבי הרדיו, לעומת זאת, כן כונו "עמיתים", ועיתונאי הדפוס הצהירו בשמחה על שיתופי פעולה איתם.

שיח רפלקסיבי העוסק בפרקטיקות העיתונאיות ובנורמות המקצועיות לא נמצא כלל בתקופה זו.

התקופה הרביעית: שנות ה-80

תמיר וגלילי (Tamir & Galily, 2011) זיהו את שנות ה-80 כתקופה שבה פרץ דור חדש של עיתונאי ספורט לזירת מדורי הספורט. כניסתו לשדה של **חדשות**, שיחד מקום נרחב לספורט, ב-1984, הובילה לגיוס עיתונאי ספורט צעירים. הם שינו את הגישה לספורט בעיתונות היומית בתקופה זו (פז, 2002). התחרות שהציב **חדשות** הובילה לכך שמעריב וידיעות אחרונות ניסו לחקות את סגנונו והרחיבו את מדורי הספורט. דוידזון (Davidson, 2013) טען שתהליכי איזומורפיזם מאפיינים את שדה העיתונות בעיקר בשלבים הראשונים של צמיחת תחומי סיקור חדשים. מדור הספורט, לעומת זאת, הפך הומוגני יותר רק בשנות ה-80 באמצעות מנגנון מימטי של חיקוי דפוסי התנהלות המתחרים.

בהקשר של מאפייני הכותבים נדמה שקהילת עיתונאי הספורט נותרה הומוגנית כשהייתה בתקופות קודמות. הם עדיין גברים יהודים, שהציגו מחוייבות לאתוס הלאומי הרשמי. הפרדיגמה האובייקטיבית לא נתפסה כרלוונטית לסיקור אירועי ספורט לאומיים; והעיתונאים תפסו את עצמם עדיין כחלק אינטגרלי מהמשלחת הישראלית ולא כמבקרים חיצוניים המסקרים את קורותיה. כך, למשל, כתב פיני זהבי ב**חדשות**: "כותב שורות אלה תיווך אתמול בין מאמן נבחרת ישראל ועמיתו האוסטרלי" (זהבי, 1985).

השינוי הבולט בתקופה זו בשיח העיתונאי נוגע להתייחסות של העיתונאים לקהילה העיתונאית כקבוצה מובחנת והומוגנית ללא גבולות פנימיים. קראוס (Crouse, 1973) טבע את הביטוי Pack Journalism כדי לציין את הנטייה של עיתונאים להתרועע כקבוצה בסיקור אירועים גדולים, באופן המגביל את התחרות ומייצר שיתופי פעולה. הנטייה להשתייך לקבוצת העיתונאים חזקה במיוחד בקרב עיתונאי ספורט (Boyle, 2006). פרנק (Frank, 2003) ציין שבשל סלידתם של הקוראים מ"להקות העיתונאים", נוקטים העיתונאים באסטרטגיה של התרחקות רטורית מהקבוצה והישארות פיזית בה. טקס שמטרתו לסמן את העיתונאי היחיד כמי שנמצא בצד האתי של הפרקטיקה העיתונאית. אולם, עיתונאי הספורט הישראליים בתקופה זו לא תפסו את הפרקטיקה של עבודה קבוצתית כבעייתית והם הרבו להתייחס לעמיתיהם כ"אנחנו", כאילו אין תחרות בין העיתונאים: "אנחנו תופסים פינה בחדר הקפה. שלושה עיתונאים ישראליים מול מאמן אוסטרלי אחד" (שגיא, 1988). העבודה העיתונאית הנורמטיבית מוצגת ככזו המתבצעת באופן קבוצתי. כך למרות שתמיר וגלילי (Tamir & Galily, 2011) זיהו בתקופה זו טענות מצד דור המייסדים בנוגע לחוסר המקצועיות, העילגות וחוסר ההבנה של עיתונאי הספורט החדשים; שיח כזה לא נמצא על גבי העיתונאים שנבחנו במדגם הנוכחי, והקהילה העיתונאית הוצגה כמאוחדת.

הסמכות העיתונאית, גם בתקופה זו, התבססה על נוכחות העיתונאים בשדה. העיתונאים, בעיקר ב**חדשות**, הציגו לראשונה כתיבה בסגנון הניו-ג'ורנליזם, שהעמידה את הכותב במרכז והדגישה את נקודת מבטו. עיתונאי הספורט הוותיקים בהארץ וידיעות אחרונות המשיכו לבסס את סמכותם גם על הניסיון והידע שצברו בסיקור הנבחרת. הבניית הסמכות בקרב כתבי **חדשות** הייתה חריגה, משום שהתבססה במידה רבה על שקיפות וחשיפת אחורי הקלעים של יחסי כתב-מקור. כך, לדוגמה, כאשר חש עורך מדור הספורט, אבי רצון, כי הקשר של כתביו עם כוכב הנבחרת, אלי אוחנה, השתבש, הוא כתב: "הוא שמר עם כתביו על יחסים טובים כל זמן שכתבנו דברים שהוא חשב שהם חיוביים וטובים

מבחינתו [...] בימים האחרונים הוא שינה את עורו. הוא כבר לא מדבר איתנו. כתבנו עליו כמה משפטי ביקורת. אנחנו לא מתרגשים" (רצון, 1985). עיתונאי **חדשות** ניהלו אפוא יחסים תועלתניים עם מקורותיהם והתייחסו באופן גלוי למתח שבין הכתבים למקורות, בעוד שבשאר העיתונים המתח הזה נותר חסוי מפני הקוראים. השקיפות נועדה במרבית המקרים להצביע על **חדשות** כמי שלא נכנע ללחצים.

ביחס למומחיות העיתונאית נדמה שבתקופה זו, לראשונה, מוצגת הבחנה ברורה ועקבית בין תיאור מהלך המשחק לבין טורי פרשנות. אלא שבניגוד לתקופות קודמות, בהן עיתונאי הספורט שימשו כמסקרים וכפרשנים במקביל, בתקופה זו ספורטאי עבר כתבו את רוב טורי הפרשנות בעיתונות הפופולארית. הספרות המחקרית מלמדת שעיתונאים במגוון תחומים נוטים להסתמך יותר ויותר על מקורות מומחים (Albæk, Christiansen, & Togeby, 2003), כך שתחום השיפוט העיתונאי מצטמצם, למרות שהעיתונות עוברת מתיאור המציאות לפרשנות שלה. ההסתמכות על מומחים נובעת משני היבטים משלימים: מחד גיסא, רצון אמיתי להבין את המציאות המורכבת ולספק את מימד העומק הנדרש; ומאידך גיסא, ניסיון לקבל לגיטימציה לגרסת המציאות, שמבקש העיתונאי להציג לקוראיו תוך שמירה על מראית עין של אובייקטיביות עיתונאית (Albæk, 2011). אולם עיתונאי הספורט בתקופה זו לא השתמשו בספורטאים כדי לתקף את פרשנותם לאירועים, אלא ויתרו מראש על עמדת הפרשן. אוריאל ושותפיו (אוריאל, מחרז, בר-אלי ומנע, 2001) תיארו את האופן שבו התפתח בשנות ה-90 מאבק בין עיתונאי הספורט, אקדמאים וספורטאים על תחום השיפוט המקצועי של פרשנות כדורגל. אולם עיתונאי הספורט בעיתונות הפופולארית בשנות ה-80 ויתרו כמעט לחלוטין על תחום השיפוט הפרשני. יתר על כן, אם בתקופות קודמות העיתונאים הקפידו לשרטט את הגבול בינם לבין הספורטאים, בתקופה זו הספורטאים הם אלה הדואגים להבהיר שאינם עיתונאים, הנתפסים על ידי הספורטאים כבעלי הון תרבותי נמוך יותר בשדה הספורט. כך, לדוגמה, כתב מוטליה שפיגלר, שחקן העבר: "מה לעשות שהופעת 20 פעם במדי הנבחרת במשחקים במסגרת הגביע העולמי [...] תראה לי יוסליה עוד עיתונאי אחד ששיחק כל כך הרבה פעמים במדי הנבחרת" (1985).

התקופה החמישית: שנות ה-90

בתקופה הזו שיח הספורט שמר על נפחו, אולם מספר הכתבים במוספי הספורט גדל והפך רב-גוני. גם אם הזרם המרכזי של עיתונאי הספורט נותר גברי ויהודי, שיח הספורט הפך רב קולי. לא עוד קהילה מקצועית הומוגנית, התומכת בנבחרת ללא סייג. ניתן לחלק את הכותבים במדורי הספורט בתקופה זו לשלוש קהילות מתחרות: בעיתונות הפופולארית כתבו בעיקר עיתונאי ספורט וספורטאים, בעיתונות העלית ובעיתונות המקצועית כתבו רק עיתונאי ספורט, ובעיתונות המקומית קהילת הכותבים הכילה גם עיתונאיות ספורט, פזמונאים וקולנוענים.

הכותבים החדשים בעיתונות הפופולארית בתקופה זו היו שחקני הנבחרת בפועל. הכתיבה שלהם אמורה הייתה להציב שאלה אתית קשה בפני עורכי מדורי הספורט: מהי היכולת לבקר אותם בשעה שהם משתייכים לצוות הכתבים בעיתון? אולם לא ניתן למצוא בשיח העיתונאי הסבר בדומה להסבר שהוצג בשנות ה-60 ביחס לספורטאי עבר ולהפיכתם של מושאי הסיקור לפרשנים. ספורטאי העבר שהציגו פרשנות המשיכו לערער על סמכותם של העיתונאים באופן שטטש את הגבול בין הקהילה

העיתונאית להדיוטות. ראוי לציין שבעיתונות העלית ובעיתונות המקצועית, עמדת הפרשנות נותרה בידיהם של עיתונאי הספורט.

מדור הספורט בהעיר הורכב ממגוון רחב של כותבים, שלא עסקו בעיתונות ספורט באופן בלעדי. כך כתבו בו הפזמונאי עלי מוהר, הקולנוען ארי פולמן והעיתונאית והתסריטאית ורד שפירא. אלו כתבו בסגנון מרוחק וציני, שהרבה לחשוף את אחורי הקלעים של עיתונות הספורט והדגיש את זרותם של המחברים ביחס לקהילת עיתונאי הספורט ולקולקטיב הלאומי. זאת, באמצעות התייחסות בגוף שלישי לישראליות בכלל ולעיתונאים בפרט.

בעוד שבתקופות קודמות הקפידו העיתונאים לשרטט את הגבול בינם לבין קהל האוהדים וטשטשו את קווי הגבול שבינם לבין הממסד הספורטיבי, בתקופה זו הם מיקמו עצמם קרוב יותר לאוהדים וסימנו לראשונה חייץ בין הקהילה העיתונאית לממסד. הביקורת נגד הממסד הספורטיבי הוצגה באופן החרף ביותר **בשם המשחק**, בו כתב מרקוביץ': "מעניין מה עבר על גברי לוי וחבורת הכלומניקים שלו. נדמה לי שזו תוצאה של עוד יום משעמם במשרד. הרי למען הכדורגל הם לא עושים כלום" (מרקוביץ', 1998).

במקביל לשרטוט הגבול בין הממסד לקהילה העיתונאית, הרבו העיתונאים להציג את עצמם כאוהדים ביקורתיים. כך, לדוגמה, אסף גפן כלל את האוהדים והעיתונאים בכפיפה אחת כשהוא כתב: "אנחנו לא נסלח למי שגרם לנו לצאת טמבלים. תחושת הבגידה משחררת. זה נכון לגבי עיתונאים ולגבי האוהדים האדוקים" (1999). נדמה אפוא שבעוד בתקופות קודמות העיתונאים היו נציגי הממסד שביקשו לחנך את האוהדים, בתקופה זו הם תופסים את עצמם כנציגי האוהדים המבקשים לתקן את הממסד.

במקביל לשרטוט הגבול החיצוני, הגבול הפנימי המשורטט באופן החד ביותר על ידי עיתונאי הדפוס הוא הגבול שבינם לבין כתבי הטלוויזיה. אם בתקופות קודמות כתבי הטלוויזיה לא נתפסו כשייכים לקהילה המקצועית ולפיכך לא הציגו איום מקצועי על קהילת עיתונאי הספורט, עלייתו לאוויר של ערוץ הספורט במרץ 1990 סימנה מהפך תפיסתי. אורי שרצקי, למשל, תקף את הפרקטיקות העיתונאיות של כתבי הטלוויזיה: "עם סיום מסיבת העיתונאים הזדרזו אנשי הערוץ הזה [ערוץ הספורט] שהקפידו ללטף את שרף בשאלות נעימות כל הדרך להתייצב ליד המעלית. היה להם דייט בחדר של שלמה, הם היו בדרך לעוד ראיון שלא נאמר בו דבר. העיקר הבלעדיות. שום מחשבה על הנזק שהם עושים לענף שלהם" (שרצקי, 1999). בעוד שבתקופות קודמות פעלו העיתונאים באופן קיבוצי ולא חששו להצהיר על כך באופן גלוי, כניסתם של עיתונאי הטלוויזיה לתמונה הציגה תפיסה לפיה לתחרותיות משקל מרכזי בשיקולים העיתונאיים. שרצקי מבקש להצביע כאן על האופן בו התחרותיות פוגעת בתפקוד העיתונאי.

עיתונאי הספורט בעיתונים האחרים ניסו לשרטט גבולות נוספים בתוך הקהילה העיתונאית. במהלך כפול ניסו העיתונאים שפעלו **בהארץ**, **בשם המשחק** ובהעיר להבנות את דמותה של תקשורת הספורט כולה כתקשורת יח"צנית העוברת על חוקי האתיקה, תוך שהם מתנערים מאותה "תקשורת ספורט צהובה". לדוגמה אבי רצון כתב **בהארץ**: "לישראל יש מאמן מיושן המיוחצן עד כדי גועל על ידי קומץ

של כתבי ספורט דביקים המתייחסים ברצינות לדבריו הילדותיים הנאמרים בדרך כלל כאשר הוא מתפנה אליהם מעיסוקו כפרשן טלוויזיה או כסוחר מכוניות ממולח" (רצון, 1999). הערך המרכזי הזוכה לביקורת נוגע כאן שוב בתפיסת הסיקור ההוגן, המהווה ערך מרכזי בפרדיגמה האובייקטיבית.

פרקטיקה נוספת בעזרתה שירטטו כתבי **שם המשחק** את הגבול בינם לבין "תקשורת הספורט" קשורה לחשיפת המתרחש מאחורי הקלעים של היחסים בין העיתונאים למקורותיהם. אורי שרצקי תאר את הגעתם של העיתונאים, שחשפו את פרשת נערות הליווי, למלון בו השתכנו הכדורגלנים: "אנחנו נכנסים ללובי הענק ובפנים כעס, בלבול ומבוכה. העיתונאים המובסים יושבים בפינת הלובי ומחכים למנצחים [...] 'שלה אמר שלא תעזו להגיע לפה', מפטיר מישהו לעברם. 'בנין אמר שהוא לא ידבר עד שתגיעו', אומר להם מישהו אחר" (שרצקי, 1999). בעוד שבתקופות קודמות התייחסו העיתונאים לקהילה העיתונאית בגוף ראשון רבים, כתבי **שם המשחק** הקפידו לחשוף את המימד התחרותי ולהצביע על המנצחים והמפסידים בקהילת עיתונאי הספורט כמסקרים חיצוניים של האירוע.

כאשר אירועים מאחורי הקלעים נחשפים ועומדים בסתירה להתנהגות המצופה על הבמה, סמכותו של המספר ואף הסמכות המקצועית של העיסוק כולו עלולה להינזק (Karlsson, 2011). לפיכך, במשברים פרדיגמטיים עיתונאים מרגישים חובה לשרטט את הגבול באופן המרחיק מהקהילה העיתונאית את החורגים מהנורמות. אולם המקרה של **שם המשחק** הוא דוגמה, שבה החשיפה הגיעה דווקא מתוך הקהילה העיתונאית ולא נכפתה עליה. לכן, ראוי לשאול: איזו התנהלות נחשפה וכלפי מי כוונה הביקורת בחשיפת ההתנהלות? נדמה שכתבי **שם המשחק** לא מעוניינים לפגוע בסמכות המקצועית של העיסוק כולו ושל עמיתיהם לתחום הסיקור. לפיכך, החשיפה התמקדה בקשר בין עיתונאי הספורט לבין שחקני הנבחרת מתוך מטרה להציג באור נלעג דווקא את המקורות. כך, למשל, תוארו היחסים בין העיתונאים והמקורות: "ליד מסוע המזוודות ניגש יוסי אבוקסיס לאביעד פוהריליס **מידעיות אחרונות** ומתלונן על מה שכתב עליו בעיתון של אותו יום. כתבי **מעריב** מספרים לי שבנין אמר שלקפטן אסור לתת ציון 4.5. אתה שומע ולא מאמין" (שרצקי, 1999). העובדה, שכתבי המגזין החודשי מחוייבים פחות למקורות מאשר כתבי העיתונות היומית, איפשרה להם להציג ביקורת כזו מבלי לשלם מחיר מקצועי כבד. תיאורים מסוג זה מחזקים את הסמכות המקצועית של עיתונאי הספורט, משום שעיתונאי הספורט מוצגים כמי שאינם נכנעים להפעלת לחצים מצד בעלי הכוח. הערך של עמידה בפני לחצים, שנמצא משמעותי גם אצל ליביו (Livio, 2005), לא רק שאינו נפגם, אלא מקבל חיזוק.

כתבי **העיר**, שרובם לא עסקו בעיתונות ספורט כעיסוק מרכזי, הציגו את הביקורת החריפה ביותר כלפי אמות המידה האתיות של עיתונאי הספורט, כאשר במקביל הם דאגו להרחיק את עצמם מהקהילה העיתונאית. מוהר בטורו הקבוע 'בשער' טען: "עיתונות יהירה שחוטאת בעקביות בציפיות לא ריאליות ובתמונה שקרית של הכדורגל שלנו, קבעה כי אי העפלה לאלופות אירופה תהיה כישלון [...] הנחמה הפרטית היחידה שלי היא שלפחות קוראי 'בשער' לא הולכו שולל וקיבלו לאורך כל הדרך שירות עיתונאי מהימן" (מוהר, 1999). מוהר מצביע על ערכי הפרדיגמה האובייקטיבית – נייטרליות ודיוק – כערכים עיתונאיים מרכזיים. בעוד שחברי הקהילה המקצועית חשפו את אחורי הקלעים כדי להפנות את הביקורת בעיקר כלפי הספורטאים; כתבי **העיר**, שרובם לא עסקו בעיתונות במשרה

מלאה, הציגו ביקורת שהופנתה רק כלפי הקהילה העיתונאית. כך אותגרה הפרדיגמה הפטריוטית על ידי הפרדיגמה האובייקטיבית באופן הקשה ביותר דווקא מצד דמויות חיצוניות לקהילה העיתונאית.

התקופה השישית: שנות ה-2000

שנות ה-2000 הביאו עימן איום מסוג חדש על עיתונות הדפוס: אתרי הספורט ברשת. שני האתרים הזוכים לפופולריות הגבוהה ביותר בשיח הספורט הישראלי הם אתר ONE שעלה לרשת ב-1999 ואתר ערוץ הספורט שעלה במתכונת חדשה ב-2006. עלייתם של האתרים סימנה שלב נוסף במאבק הפרדיגמטי, שהתחולל בשדה כשכתבי הדפוס הקפידו לבקר את הפרקטיקות של עיתונאי הטלוויזיה והרשת. שחקני הנבחרת, שכתבו במדורי הספורט המודפסים בשנות ה-90, עברו לכתוב באתרי האינטרנט, ובעשור השני של המילניום חזרו עיתונאי הספורט בעיתונות הפופולארית לפרסם גם טורי פרשנות וכך לשלוט בכל ההיבטים של הסיקור. אוכלוסיית הכותבים הלא קבועים בעיתונות הפופולארית, לעומת זאת, הפכה מגוונת יותר ביחס לעיסוקיה, גם אם הומוגנית מגדרית. תמיר וגלילי (Tamir & Galily, 2011) טענו שבתקופה זו ניתן למצוא, לכל היותר, שתי עיתונאיות במדורי הספורט של העיתונות היומית. גם במדגם שנבחן במחקר הנוכחי נמצא שהקהילה העיתונאית הורכבה ברובה מגברים יהודים. האופי השוביניסטי של שיח הספורט התעצם, כשעורכי מדורי הספורט בעיתונות הפופולארית ובמקומונים הקפידו לשלב תצלומים של נשים בלבוש חלקי והתייחסויות נרחבות לבנות הזוג של השחקנים לקראת משחקי הנבחרת. יתרה מכך, נדמה שלא נדרש הון תרבותי רלוונטי לשדה הספורט או לשדה העיתונות כדי להציג עמדה מקצועית בשיח הספורט. גלעד שליט, לדוגמה, אזרח ישראלי שנשבה במהלך שירותו הצבאי, כתב, יחד עם מפיק הטלוויזיה אריק הניג, טור פרשנות שבועי. כך, לצד תהליך שבו הוגדר מחדש תחום השיפוט העיתונאי, מדורי הספורט של העיתונות הפופולארית הפכו לזירת שיח הטרוגנית, שבה החלו לכתוב דמויות שהיכולת המרכזית שלהן הסתכמה במשיכת קהל קוראים.

ביחס לשאלת האובייקטיביות ניתן לזהות בתקופה זו ניסיון ברור להתנתק מהאתוס הפטריוטית ולהציג דיווח נייטרלי וביקורתי על אודות הנבחרת בכל האשכולות העיתונאיים שנבדקו. כך, למשל, עברו העיתונאים משימוש בגוף ראשון רבים לתיאור הנבחרת להתייחסות בגוף שלישי: "הנבחרת של אלי גוטמן ביזתה את עזמה" (צנציפר, 2013). עיתונות העילית, שהציגה גישה א-פטריוטית בשנות ה-90, ביקשה לטעון בשנות ה-2000 שהיא פטריוטית דווקא משום שהיא מבקשת שהנבחרת תיכשל: "זוהי פטריוטיות לרצות שהנבחרת תשתפר. זוהי פטריוטיות לרצות ששום דבר לא יטושטש ושעבודה אמיתית תתבצע. לכן זוהי פטריוטיות לרצות שהנבחרת תעשה תוצאה שתיאלץ אותה לחיות עם האמת. להפסיק למרוח, להפסיק לבלף" (ליפשיץ, 2013). גם הרטוריקה האובייקטיבית הפכה שכיחה יותר והעיתונאים הקפידו על ייחוס המידע למקורות והותירו את דמותם העיתונאית מחוץ לסיקור השוטף. וזאת, בניגוד לתקופות קודמות.

קווי הגבול בין הקהילה העיתונאית לממסד הספורטיבי העמיקו בתקופה זו והביקורת שהוצגה בטורי הפרשנות התעצמה. **בידיעות אחרונות**, למשל, התייחסו ליושב ראש ההתאחדות: "אבי לוזון כנראה לא מבין שהוא יו"ר ההתאחדות הישראלית לכדורגל ולא של מכבי ארגזים" (אפרת, 2007). אולם, ביחס לקוטב האוהדים, בניגוד לשנות ה-90 בהן הזדהו העיתונאים עם קהל האוהדים, בתקופה זו חזרו העיתונאים לשרטט גם את הגבול בינם לבין ההדיוטות. עמיר פלג כתב **בידיעות אחרונות**: "אני

לא יכול להבין את מי שאמורים להיות אנשי מקצוע, אובייקטיביים וחסרי פניות [...] שמתעלמים מהנסיבות ומפרשנים רק מהבטן כאחרוני האוהדים" (פלג, 2013). הציטוט מלמד שעיתונאי הספורט חזרו לשרטט את הגבול בינם לבין קהילת האוהדים המתוארת, שוב, כאוסף הדיוטות. אולם נדמה שבתקופה זו יותר מששרטוט הגבול נועד להעניק לגיטימציה למומחיות של העיתונאים, הוא נועד להבחין בין הקהילות העיתונאיות השונות.

האמצעים הרטוריים באמצעותם מבקשים העיתונאים לנכס לעצמם סמכות נוגעים שוב לתפיסת העדות, הידע ההיסטורי, הניסיון בסיקור וההבנה. אולם, נדמה שבכל העיתונים הסמכות התבססה גם על שקיפות מצד העיתונאים, ששירטטו גבולות פנימיים בקהילת עיתונאי הספורט. זהו, למעשה, השינוי המשמעותי בשיח הספורט בתקופה זו. העיסוק התדיר בשיח המקצועי הרפלקסיבי המתייחס בהרחבה להבדלים בין קהילות עיתונאיות שונות: כתבי דפוס, טלוויזיה ואינטרנט; עיתונאים ומקצועני ספורט; עיתונות עילית ועיתונות פופולארית. ראוי לציין שהנושא המגדרי, שזוהה על ידי תמיר וגילי (Tamir & Galily, 2011) כמרכזי בביקורת שהשמיעו עיתונאים ותיקים בתקופה זו כלפי הדור החדש של העיתונאים והעיתונאיות, לא נמצא במדגם הנוכחי.

הגבול, הממשיך להיות משורטט באופן בולט, נוגע בביקורת של עיתונאי הדפוס כלפי הפרקטיקות המאפיינות את עיתונאי הספורט בטלוויזיה. האחרונים מוצגים כמו בתקופה הקודמת כחוטאים לתפקידם, משום שהם סוטים מהפרדיגמה האובייקטיבית. עמיר פלג כתב **בידיעות אחרונות**: אילו לנימני (הפרשן) היה סוכן הוא יכול היה לבקש ממנו שיודיע לחברים בטלוויזיה שיש כאן בעיה אתית קשה, ושאינו יכול לנתח קבוצות שהוא מנהל איתן מו"מ [...] אילו השדר לצידו של נימני היה עיתונאי הוא בטח היה מנצל את הנוכחות של נימני (הסוכן) בעמדת השידור, עוקץ את נימני (הפרשן), דורש ממנו "גילוי נאות" ומעלה לדיון את פרשת בן שושן, אינבינדר וחדד. אלא שהשדר היה רמי וייץ הטררן שהעדיף לא להטריח את הפרשן ואת הסוכן כאחד במהלך המשחק (פלג, 2012א).

הביקורת שהשמיע פלג מכוונת גם כלפי שדר הטלוויזיה, רמי וייץ, אותו הוא מציג כלא-עיתונאי, אבל בעיקר כלפי שחקן העבר וסוכן השחקנים אבי נמני, ששימש כפרשן בשידורי הערוץ הראשון, חרף ניגוד האינטרסים. ביקורת זו משקפת את המאבק הנמשך בין הספורטאים לבין עיתונאי הספורט ביחס לסמכות לספק פרשנות לאירועי הספורט. בתקופה זו, בה הספורטאים עברו לטלוויזיה ולאתרי הספורט, עיתונאי הספורט בדפוס התייחסו באופן ביקורתי לבעיות האתיות, הנובעות ממעורבותם של הספורטאים בשדה. כך, הם סימנו אותם כסוטים מהפרדיגמה האובייקטיבית. עמיר פלג טען: "בראש להקת הצוחנים התייצבו הפאנליסט החדש בוני גינצבורג, והקשקשן הישן איל ברקוביץ' [...] לחברים הכושלים שלו הוא חושב שצריך לתת לעבוד, אבל לגוטמן, שלקח אליפויות, גביעים ועשה עונה מופלאה באירופה – אין לו סבלנות. ככה יעשה לאיש שלקח לו את הגיבוי ושיש לו חשבון ארוך איתו" (פלג, 2012ב).

בעוד שבתקופה הקודמת עיקר הביקורת הופנתה כלפי האתיקה הבעייתית של כתבי הטלוויזיה, בתקופה הזו שירטטו עיתונאי הדפוס גם את הגבול בינם לבין עיתונאי הרשת. אתר האינטרנט ONE זוכה לנתח נכבד מהביקורת המוצגת בשיח הספורט בעיתונות הדפוס. כך נכתב **בהעיר**: "ניסיונו

האישי מלמד כי נבירת יתר בפורטל של אופירה מלווה לעתים בתופעות לוואי קיצוניות: קפיצת פיוזים, דחף פנימי להשליך פירות, ירקות או מכל הבא ליד, לחץ דם גבוה או סתם חיוך מזלזל. תלוי ביום" (ציפר, 2007). מאחר שלא נמצאה התייחסות אישית לעורך אתר ערוץ הספורט, ראוי לתהות האם ייתכן שלעובדת היותה של העורכת הראשית של אתר האינטרנט ONE אישה בשדה מקצועי שרובו גברי יש קשר לביקורת האישית המופנית כלפיה. יתר על כן, העובדה שעורכת אתר ONE מוזכרת בשמה הפרטי בלבד מהדהדת פרקטיקה מקובלת להפחתה בערכן של נשים בשיח התקשורת (קמה ופירסט, 2015), הרווחת בידיעות המסקרות ספורטאיות בעיתונות הספורט (Koivula, 1999).

לצד הביקורת, שהופנתה כלפי התנהלותם של הספורטאים בשדה העיתונות או ביקורת שהופנתה כלפי מדיום ספציפי, נדמה שעיתונאי הספורט בתקופה זו המשיכו להציג ביקורת גם כלפי קהילה מקצועית מופשטת המכונה "תקשורת הספורט" או "הפרשנים". בעוד שבמשברים פרדיגמטיים מנסה הקהילה העיתונאית לבודד את הסוטים מהנורמה ולהצביע על הייחודיות של הפרקטיקות הפסולות, השיח בתקופה זו ניסה להציג כל סטייה כ"סטייה סינקדוכית" (Carlson & Berkowitz, 2014), קרי סטייה המייצגת משברים רחבים יותר בשדה העיתונות. ביקורת מהסוג הזה הוצגה בכל אמצעי התקשורת שנבחנו, כך שלא ניתן עוד לטעון לקיומה של קהילת עיתונאי דפוס הומוגנית המתגוננת בפני מדיה חדשים. ניתן לתאר את השדה כולו כנמצא במאבק על ההגמוניה בשדה. לפיכך, ראוי לשאול: מהם הערכים המרכזיים עליהם נאבקים העיתונאים? בחינה של הערכים מלמדת שקולם של העיתונאים המצדדים בערכי הפרדיגמה האובייקטיבית הוא הקול היחיד הנשמע בשיח הרפלקסיבי בעיתונות הדפוס, ולא ניתן לזהות אתגור ברור שלה מצד קהילה מובחנת התומכת בפרדיגמות אחרות (כפי שזיהה מאירס [Meyers, 2011] ביחס להתנהלות העולם הזה). אלה, אם כן, הערכים המרכזיים שעמדו במרכז השיח הפנים-קהילתי במדורי הספורט בתקופה זו:

1. **ניגוד אינטרסים.** קטגוריה זו מתייחסת בעיקר לספורטאים וחושפת את מערך האינטרסים הסבוך בו הם פועלים. כך נכתב בהעיר: "קשה לאתר בהיסטוריה של עיתונות הספורט דמות יותר קטנונית ומתחשבת מהקוסם [כינויו של הכדורגלן איל ברקוביץ]. הרי מאז נטש את המגרשים סל הקסמים שלו כולל שני כשפים בלבד: העלמת יריביו והעצמת חסידיו" (ציפר, 2006).
2. **ניטרליות.** חברי הקהילה העיתונאית, המצדדים בפרדיגמה האובייקטיבית, מנסים לחשוף בפני הקוראים את דבר קיומה של קהילה עיתונאית "לא מקצועית" מקבילה, שחבריה אינם שומרים על הריחוק הנדרש ממושאי הסיקור שלהם ומשמישים כיח"צנים מעורבים בשדה הספורט: "במקרה של בניון נדרשה מגוטמן נחישות ועמידה איתה מול נאמניו של הקפטן בתקשורת" (ברזל, 2013). בעוד שהמאבק בין הספורטאים והקהילה העיתונאית עסק בניגוד האינטרסים בו נמצאו הראשונים, כאן התמקד המאבק באופן שבו בחרו העיתונאים צד במאבקים שהתנהלו בשדה, גם אם לכאורה לא היה להם אינטרס מסחרי.
3. **דיוק ופיתוח ציפיות.** עיתונאי הדפוס הרבו להתייחס לפער בין פיתוח הציפיות במדורי הספורט ליכולת האמיתית של נבחרת הגברים. עמיר פלג ניסח זאת **בידיעות אחרונות**: "לפעמים אני מתבייש במקצוע. 'עיתונאים' ששאלו לפני שבועיים שלושה 'מי אנחנו בכלל?' מכסחים היום את היריבה הקטנה והעלובה ושואלים בזלזול: מי זאת לוקסמבורג?!" (פלג, 2012).

4. **צעקנות.** עיתונאי הספורט עסקו בהרחבה בגבולות האסתטיים של צורת השיח. הביקורת בקטגוריה הזו הופנתה בעיקר לעבר עיתונאים שפעלו גם במדיום הטלוויזיוני: "שאיפת הנבחרת [...] נראית דמיונית לכל בר דעת, פרט לכמה עיתונאי ספורט מן הזן הצעקני האוהבים לנבוח בכל הזדמנות כישלון, כישלון" (מוהר, 2006).
5. **אחריות חברתית.** הדיון בשדה הספורט עצמו הפך כמעט שולי בשנות ה-2000. אולם, עיתונאי הספורט נתפסו כצריכים לפעול על פי מודל האחריות החברתית, לפיו התקשורת צריכה לפעול תוך ריסון עצמי והתחשבות בצורכי החברה. כך רווחה הביקורת שהופנתה כלפי התקשורת ביחס לאחריותה להרגעת קהל האוהדים: "הטענה השחוקה והמוכרת שהתקשורת מלבה יצרים לקראת משחקים טעונים קיבלה ביסוס ערב המשחק" (ציפר, 2007).
6. **רדיפת סנסציות ועיסוק ברכילות.** השינוי בתפיסה המקצועית של חלק מעיתונאי הספורט בעידן הדיגיטלי הוביל גם לביקורת כלפי הסיקור הרכילותי, שפרח בתקשורת הספורט בכלל ובאתרי האינטרנט בפרט. רונן דורפן ניסח זאת כך: "כל ניסיון למודרניזציה של הכדורגל הישראלי בשנים האחרונות, באמצעי הפשוט והמוכח של מאמנים זרים, נתקל בקואליציה של בינוניות ואנטי תחרותיות של מאמנים מקומיים, תלונות של כדורגלנים מקומיים ואינטרסנטים של תקשורת שעניינה המרכזי בכדורגל הוא רכילות" (דורפן, 2007).

בניגוד לפרקטיקה, המכונה בשיח המחקרי "תיקון פרדיגמטי", בה מגדירים העיתונאים את הסוטים מהנורמה ומצביעים על החרגה מהכללים כדי להוכיח ששימוש נכון בכללי הפרדיגמה ההגמונית מונע סטייה; שיח הספורט בתקופה זו רווי התייחסויות ביקורתיות ל"תקשורת הספורט" כולה. מותחי הביקורת מגדירים את הפרדיגמה האובייקטיבית כפרדיגמה הנכונה. אולם, בניגוד לשיח התיקון הפרדיגמטי, השיח הרפלקסיבי מניח שהאידיאל האובייקטיבי לא באמת מתקיים במדורי הספורט, למעט המדורים בהם כותבים המבקרים. ליביו (Livio, 2005) טען ששיח התחזוקה הפרדיגמטית מתמקד בערכים פחות מוסכמים שהדיון לגביהם נמשך. לפיכך, העובדה שהשיח הפנים קהילתי השגרתי במדורי הספורט נוגע במגוון רחב של ערכים מלמדת שהמאבק על ההגמוניה בשדה עיתונות הספורט מתנהל בין שתי קהילות המתקיימות במקביל: זו הנאמנה לפרדיגמה האובייקטיבית וזו המתעלמת מכלליה.

דיון וסיכום

השיח המקצועי במדורי הספורט עבר שינויים גדולים משנות ה-40 ועד לעשור השני של המילניום החדש בכל אחד מהתחומים שנבחנו. קהילת מתווכי האירועים, שמנתה בראשיתה בעיקר עיתונאים גברים יהודים, אותגרה החל משנות ה-90 על ידי ספורטאים וכותבים חיצוניים אחרים לקהילה. הסמכות העיתונאית, שהתבססה בראשיתה על עדות וניסיון, כוננה בעשורים האחרונים באמצעות שקיפות. שקיפות שחשפה התנהלות, שחרגה מהפרדיגמה האובייקטיבית שקנתה אחיזה במדורי הספורט במילניום השלישי. עבודת הגבולות התמקדה בראשיתה בהצגת גבולות חיצוניים, שאיפשרו לכונן את הקהילה המקצועית של עיתונאי הספורט, אולם משנות ה-90 החלה להציב גבולות פנימיים, שביקשו להבחין בין עיתונאים הפועלים במדיה שונים ובהתאם לפרדיגמות שונות.

מהן המשמעויות התיאורטיות של ממצאי המחקר? ראשית, סקירת התפתחותה של קהילת עיתונאי הספורט מלמדת שתהליך ההתמקצעות והמאבק על תחום השיפוט הם דינמיים. תהליך ההתגבשות

של קהילת עיתונאי הספורט, כפי שהשתקף בסיקור משחקי הנבחרת הלאומית, נמשך כשני עשורים בהם מעמדם של כתבי הספורט היה נמוך מזה של הכתבים הפוליטיים והם השתייכו במקביל גם לממסד הספורטיבי. אולם, גם לאחר שנוצרה קהילה מקצועית, שביססה לעצמה סמכות בשדה הסקור, היא אותגרה על ידי ספורטאים וכותבים שלא השתייכו לשדה העיתונות.

ניתן לזהות בשיח הספורט התאמה בין השינויים שחלו במאפייני הכותבים לבין הרטוריקה הפנים-קהילתית. כל עוד לא התגבשה קהילה מקצועית מובחנת שחבריה סיקרו ספורט כעיסוק מרכזי, לא נוהל שיח רפלקסיבי במדורי הספורט. מרגע שהתגבשה קהילה מקצועית שזכתה להגמוניה לא מאותגרת בשדה, ההתייחסות הרפלקסיבית הייתה התייחסות שטטשה את הגבולות הפנימיים בקהילה והעבודה העיתונאית תוארה כעבודה קבוצתית. רק כשהופיעו איומים חיצוניים ברורים על ההגמוניה של עיתונאי הספורט במדורי הספורט של עיתונות הדפוס מצד ספורטאים וכתבי טלוויזיה, ביקשו העיתונאים ליישם ערכים מקצועיים הקשורים לפרדיגמה האובייקטיבית כדי להבחין בינם לבין כתבים "לא מקצועיים".

העיסוק המתמיד בשיח הפנים קהילתי מאז שנות ה-90 מעיד על השבר הפרדיגמטי שחוו החברים בקהילת עיתונאי הספורט. עד לשנות ה-80 הפרדיגמה השלטת הייתה פרדיגמה של סיקור אוהד. אולם, משנות ה-90 השיח המקצועי ביקר באופן חריף את הפרקטיקות העיתונאית, שחרגו מהפרדיגמה האובייקטיבית. המחקר, העוסק בשאלת המשברים הפרדיגמטיים, מניח שהקהילה העיתונאית נקלעה למשבר פרדיגמטי בעקבות התנהלות סוטה מהנורמות של אחד מהחברים בקהילה או בשל אתגור עקבי של קהילה עיתונאית מובחנת (Meyers, 2011). אולם, במדורי הספורט הפרדיגמה הפטריוטית מאותגרת לראשונה דווקא מבחוץ, על ידי כותבים חיצוניים לקהילה העיתונאית, המבקשים לשמור על ערכים עיתונאיים קלאסיים הקשורים לפרדיגמה האובייקטיבית. לפיכך, ממצאי המחקר תומכים בטענתו של קרלסון (Carlson, 2012) לפיה יש להרחיב את תפיסת התיקון הפרדיגמטי לתיקון מסדר שני, שלא עוסק ביחידים החורגים מהפרדיגמה, אלא באתגר פרדיגמטי הנובע משינויים בשדה העיתונות.

מלבד זאת, ממצאי המחקר מלמדים שהמשבר הפרדיגמטי בו נמצא שדה עיתונות הספורט במילניום השלישי לא נובע רק מגורמים פנים-קהילתיים הסוטים מהפרדיגמה ההגמונית, אלא גם, ואולי בעיקר, משינויים הקשורים לשדות משיקים. להתפוררותה של הזהות הלאומית בישראל בשנות ה-90 (רם, 1999) הייתה בוודאי השפעה על דעיכתה של הפרדיגמה הפטריוטית ששלטה בסיקור עד שנות ה-80. גם השינויים שחלו בהון הכלכלי והתרבותי של שחקני הכדורגל בשנות ה-80 וה-90 (בן פורת, 2002) איפשרו להם כניסה לשדה העיתונות הספורט, העצימו את ניגודי האינטרסים בשדה והציתו את המאבק המקצועי בינם לבין עיתונאי הספורט על תחום השיפוט.

בהקשר של הזדהות לאומית, התנועה שביצעו חלק מהעיתונאים – מהקוטב המזדהה עם הקהילה הלאומית לקוטב המגלה נאמנות לקהילה המקצועית – דומה לתנועה שזיהו זנדברג ונייגר (Zandberg & Neiger, 2005) בסיקור של קונפליקטים צבאיים. אולם, בעוד שבקונפליקטים צבאיים ההזדהות הלאומית מהווה ברירת מחדל בראשיתו של הקונפליקט והחזרה לדפוס העבודה המקצועי מתרחשת כשהקונפליקט נרגע; בשדה הספורט זנחו חלק מהעיתונאים את הנאמנות לקהילה הלאומית,

כשהזהות הלאומית בשנות ה-90 נסדקה. לכן, ניתן לטעון ששינויים פרדיגמטיים בשדה העיתונות עשויים לנבוע לא רק משינויים בשדה העיתונות, אלא גם משינויים רחבים יותר הקשורים למרכיבי הזהות של הפרטים המרכיבים את הקהילה העיתונאית.

מאיירס (Meyers, 2011) טען שההתמקדות המחקרית בארועים משבריים נקודתיים נובעת מהחשיבות שמייחסת הקהילה העיתונאית לאירועים הללו. בחינה דיאכרונית של השיח העיתונאי מאפשרת לזהות שינויים פרדיגמטיים גם אם אלו לא מוגדרים באמצעות משבר נקודתי על ידי הקהילה העיתונאית. לפיכך, בהיבט המתודולוגי ראוי ליישם בחינה דיאכרונית של השיח העיתונאי השוטף במחקרים, הבוחנים את הפרדיגמה העיתונאית. וזאת כדי לבחון את התחזוקה הפרדיגמטית (Livio, 2005) ואת האופן שבו מאותגרת הפרדיגמה השלטת, מתוך הנחה שהפרדיגמה העיתונאית ההגמונית נמצאת במאבק מתמיד להישרדות ולהתחדשות.

היבט אחרון ראוי לציון הוא ההיבט המגדרי הנעדר מממצאי המחקר. תמיר וגלילי (Tamir & Galily, 2011), שערכו ראיונות עם עיתונאי ספורט, זיהו את ההיבט המגדרי כעומד במוקד העימות בין עיתונאים ותיקים בדפוס לבין אלו שפעלו בתקשורת הדיגיטלית. העובדה שבמחקר הנוכחי לא נמצאה התייחסות למגדר עשויה להיות מוסברת בסטטוס המקצועי הנמוך עדיין של עיתונאיות ספורט. עיתונאיות ספורט לא סיקרו את משחקי הנבחרת הלאומית; ולפיכך השיח הרפלקסיבי שהופיע בסיקור הנבחרת לא עסק כלל בזהות המגדרית של הכותבים. כך דווקא העדרן של העיתונאיות מהשיח המקצועי הרפלקסיבי במדורי הספורט מספק עדות נוספת למקום השולי שלהן במדורי הספורט.

לפני סיום, ראוי להתייחס למגבלות מקרה המבחן הנוכחי. הבחינה של סיקור משחקי הנבחרת הלאומית מהווה מקרה קיצוני בשדה הספורט של התמודדות עם המתח בין זהות לאומית לבין אובייקטיביות עיתונאית. עתה, משממצאי המחקר הנוכחי הציגו עדות לקיומו של שיח אובייקטיבי במקרה הקיצוני ובעיקר לשיח רפלקסיבי המבקש להתנתק מדפוס הסיקור האוהד; ראוי לבחון במחקר עתידי גם את הסיקור של אירועי ספורט אחרים כדי לעמוד על האופן שבו מתקיים מאבק פרדיגמטי גם בסיקור השגרתי.

רשימת המקורות

- אוריאל, נ', מחרוז, א', בר-אלי, מ' ומנע א' (2001). פרשנות כדורגל בישראל כשדה של עיצוב תרבותי וכתחום עיסוק מקצועי. **מגמות**, מא(3), 395-423.
- אחרי מוסקבה לפני רמת גן. (1956, 25 יולי). **חדשות הספורט**, 3.
- אלכסנדרוני, א' (1964, 28 מאי). הקרחות עלבון לכדורגל הישראלי. **חדשות הספורט**, 2.
- אפרת, א' (2007, 4 יוני). הגביר והיו"ר של מכבי ארגזים. **ידיעות אחרונות**, 2.
- בן אברהם, נ' (1970, 1 יוני) השאיפה לשוויון. **מעריב**, 8.
- בן פורת, א' (2002). **ממשחק לסחורה: הכדורגל הישראלי, 1948-1999**. קריית שדה בוקר: המרכז למורשת בן-גוריון.
- ברזל, ש' (2013, 22 מרץ). החל עידן גוטמן בנבחרת. **הארץ**, 1.

- ברנר, י' (1976, 9 אפריל). אסיה קדה לישראל. **חדשות הספורט**, 3.
- גלילי, י' וקאופמן, ח' (2013). דיווחים על משחקי כדורגל בעיתונות העברית בתקופה העות'מאנית ובראשית התקופה המנדטורית (1928-1906). **קשר**, 45, 32-40.
- גלעדי, ד' (1956, 1 אוגוסט). הנס באצטדיון. **מעריב**, 5.
- גפן, א' (דצמבר, 1999). איך פעם אהבנו אותם. **שם המשחק**, 11.
- דורפן, ר' (2007, 23 מרץ). על המגרש, השפעה זרה זה טוב. **הארץ**, 8.
- הניחוש של ארזי מדויק ב-75 אחוז. (1970, 14 יוני). **הארץ**, 8.
- ויינגרטן, ג' (2003). משולש מנצח: ספורט טלויזיה וכסף. **פנים**, 25, 42-48.
- זהבי, פ' (1985, 18 אוקטובר). הדלת של יוסלה נפתחה – ארוק נפלט החוצה בעצבים. **חדשות**, 63.
- כספי, ד' ולימור, י' (1992). **המתווכים: אמצעי התקשורת בישראל 1948-1992**. תל אביב: עם עובד.
- ליפשיץ, א' (2013, 8 ספטמבר). יום חג לפטריוטים. **הארץ**, 8.
- לימור, י', תמיר, א' ושיפמן, א' (2013). ההצלחה שהרגה את העיתון. **קשר**, 45, 95-103.
- מוהר, ע' (1999, 19 נובמבר) יהירות ובורות. **העיר**, 107.
- מוהר, ע' (2006, 6 אוקטובר). היינו כחולמים. **העיר**, 94.
- מרקוביץ, א' (1998, ספטמבר). ההתאחדות הוציאה ספר. **שם המשחק**, 36.
- "נא לא להגזים". (1956, 11 יולי). **חדשות הספורט**, 2.
- פז, י' (2002). הספורט בעיתונות הכתובה בארץ ישראל ובמדינת ישראל. בתוך: ח' קאופמן, וח' חריף (עורכים), **תרבות הגוף והספורט בישראל במאה העשרים** (עמ' 343-362). ירושלים: יד יצחק בן-צבי.
- פלג, ע' (2012, 6 ספטמבר). סוכן כפול. **ידיעות אחרונות**, 5.
- פלג, ע' (2012, 11 אוקטובר). עפר לרגליו. **ידיעות אחרונות**, 7.
- פלג, ע' (2012, 14 אוקטובר). מי שמזלזל ומי שמוזגזג. **ידיעות אחרונות**, 7.
- פלג, ע' (2013, 24 מרץ). אורט לא אשם. **ידיעות אחרונות**, 5.
- פת, ב' (1949, 21 אוגוסט). על המתרחש בעולם הספורט לפני כישלון ספורטיבי אחרי כשלון ארגוני.
- הארץ**, 4.
- ציפר, ט' (2007, 1 יוני). פסיבי. **העיר**, 102.
- צנציפר, נ' (2013, 8 ספטמבר). משהו רקוב. **ידיעות אחרונות**, 3.
- קאופמן, ח' (1997). ראשיתם של דיווחי הספורט בעיתונות העברית המנדטורית. **בתנועה**, 7 (1), 80-59.
- קמה, ע' ופירסט, ע' (2015). **על ההדרה: ייצוגים תקשורתיים של 'אחרים'**. תל אביב: רסלינג.
- רם, א' (1999). בין הנשק והמשק: ישראל בעידן העולמקומי. **סוציולוגיה ישראלית**, 7 (1), 99-145.
- רצון, א' (1985, 6 אוקטובר). כמה מלים לאלי אוחנה. **חדשות**, 26.
- רצון, א' (1999, 16 ספטמבר). ההילולה הסתיימה. **הארץ**, 15א.
- שגיא, י' (1988, 3 מרץ). הקשקשן. **הארץ**, 12.
- שפיגלר, מ' (1985, 3 ספטמבר). 11 עצות ל-11 שחקנים. **ידיעות אחרונות**, 15.
- שקדי, א' (2003). **מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני - תאוריה ויישום**. תל-אביב: רמות.
- שרצקי, א' (דצמבר, 1999). העלבון והזעם. **שם המשחק**, 8-16.

- Abbott, A. (1988). *The System of Professions: An Essay on the Division of Expert Labor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Albæk, E. (2011). The interaction between experts and journalists in news journalism. *Journalism*, 12(3), 335-348.
- Albæk, E., Christiansen, P. M., & Togeby, L. (2003). Experts in the mass media: Researchers as sources in Danish daily newspapers, 1961–2001. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 80(4), 937-948.
- Berkowitz, D. (2000). Doing double duty: Paradigm repair and the Princess Diana what-a-story. *Journalism*, 1(2), 125-143.
- Bernstein, A. (2007). Running nowhere: National identity and the media coverage of Israel's football team attempt to qualify for Euro 2000. *Israel Affairs*, 13(3), 653-664.
- Bishop, R. (1999). From behind the walls: Boundary work by news organizations in their coverage of princess Diana's death. *Journal of Communication Inquiry*, 23(1), 90-112.
- Bishop, R. (2004). The accidental journalist: Shifting professional boundaries in the wake of Leonardo DiCaprio's interview with former president Clinton. *Journalism Studies*, 5(1), 31-43.
- Boyle, R. (2006). *Sports Journalism: Context and Issues*. London: Sage.
- Carlson, M. (2007). Making memories matter: Journalistic authority and the memorializing discourse around Mary McGrory and David Brinkley. *Journalism*, 8(2), 165-183.
- Carlson, M. (2012). 'Where once stood titans': Second-order paradigm repair and the vanishing US newspaper. *Journalism*, 13(3), 267-283.
- Carlson, M. (2015). Introduction: The many boundaries of journalism. In M. Carlson & S. C. Lewis (eds.), *Boundaries of Journalism: Professionalism, Practices and Participation* (pp. 1-18). New York: Routledge.
- Carlson, M., & Berkowitz, D. (2014). 'The emperor lost his clothes': Rupert Murdoch, news of the world and journalistic boundary work in the UK and USA. *Journalism*, 15(4), 389-406.
- Crouse, T. (1973). *The Boys on the Bus*. New York: Random House.
- Davidson, R. (2013). Two sides of the same coin. *Journalism Studies*, 14(3), 440-455.
- Frank, R. (2003). 'These crowded circumstances': When pack journalists bash pack journalism. *Journalism*, 4(4), 441-458.
- Gieryn, T. F. (1999). *Cultural Boundaries of Science: Credibility on the Line*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hallin, D. C. & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: Three models of media and politics*. New York: Cambridge University Press.
- Hanitzsch, T., Van Dalen, A., & Steindl, N. (2018). Caught in the nexus: A comparative and longitudinal analysis of public trust in the press. *The International Journal of Press/Politics*, 23(1), 3–23.

- Hindman, E. B. (2005). Jayson Blair, *The New York Times*, and paradigm repair. *Journal of Communication*, 55(2), 225-241.
- Karlsson, M. (2011). The immediacy of online news, the visibility of journalistic processes and a restructuring of journalistic authority. *Journalism*, 12(3), 279-295.
- Kaufman, H., & Galily, Y. (2007). Reading sports in Palestine: The early days of sport reports in the Hebrew mandatory press. *Israel Affairs*, 13(3), 586-604. doi: 10.1080/13537120701531676
- Koivula, N. (1999). Gender stereotyping in televised media sport coverage. *Sex roles*, 41(7), 589-604.
- Livio, O. (2005). Routinizing the unaccepted: Maintaining the journalistic paradigm through media discourse in Israel. Paper presented at the *Annual Conference of the International Communication Association*, New York.
- Meyers, O. (2005). Israeli journalism during the state's formative era: Between ideological affiliation and professional consciousness. *Journalism History*, 31(2), 88-97.
- Meyers, O. (2011). Expanding the scope of paradigmatic research in journalism studies: The case of early mainstream Israeli journalism and its discontents. *Journalism*, 12(3), 261-278.
- Reese, S. D., Rutigliano, L., Hyun, K., & Jeong, J. (2007). Mapping the blogosphere: Professional and citizen-based media in the global news arena. *Journalism*, 8(3), 235-261.
- Reich, Z. (2012). Journalism as bipolar interactional expertise. *Communication Theory*, 22(4), 339-358.
- Rowe, D. (2005). Fourth estate or fan club? sports journalism engages the popular. In S. Allan (ed.), *Journalism: Critical issues* (pp. 125-136). Maidenhead: Open University Press.
- Sarfatti-Larson, M. (1979). *The Rise of Professionalism*. Berkeley: University of California Press.
- Schudson, M. (1978). *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books.
- Schudson, M., & Anderson, C. (2009). Objectivity, professionalism, and truth seeking in journalism. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 88-101). New York: Routledge.
- Singer, J. B. (2007). Contested autonomy: Professional and popular claims on journalistic norms. *Journalism Studies*, 8(1), 79-95.
- Tamir, I. (2014). The decline of nationalism among football fans. *Television & New Media*, 15(8), 741-745.
- Tamir, I., & Galily, Y. (2011). The human factor in the historical development of the media: Israeli sports pages as a case study. *The International Journal of the History of Sport*, 28(18), 2688-2706.

- Weaver, D. H., & Willnat, L. (2012). *The Global Journalist in the 21st Century*. New York: Routledge.
- Zandberg, E., & Neiger, M. (2005). Between the nation and the profession: Journalists as members of contradicting communities. *Media, Culture & Society*, 27(1), 131-141.
- Zelizer, B. (1992). *Covering the Body: The Kennedy Assassination, the Media, and the Shaping of Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zelizer, B. (1993). Journalists as interpretive communities. *Critical Studies in Media Communication*, 1(3), 219-237.